

DOI: 10.15276/EJ.02.2024.6
DOI: 10.5281/zenodo.12747031
UDC: 339.54: 339.564
JEL: F160, F500

ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОЇ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

FORMATION OF THE PRODUCT STRUCTURE OF UKRAINE'S EXPORTS IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION CHALLENGES

Anatoliy V. Puzrakov

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-5129-0234

Email: anatolii.v.puzrakov@lpnu.ua

Received 19.05.2024

Пузраків А.В. Формування товарної структури експорту України в умовах глобалізаційних викликів. Оглядова стаття.
У роботі вивчено сутність товарної структури експорту та чинники її формування в умовах глобалізації. Запропоновано під поняттям товарної структури експорту розглядати не тільки розподіл експорту країни за різними категоріями товарів та послуг у структурі випуску її товарів, а й розподіл за їх інноваційністю, складністю та відмінністю. У результаті класифікації чинників внутрішнього (національного) і зовнішнього (глобального) середовища було визначено їх особливості для різних країн. Класифікацію основних внутрішніх чинників проведено за трьома категоріями: економічні, інституційні та інноваційні. Проаналізовано зовнішні чинники, які формують глобальні, політичні та технологічні, кожен з яких теж складається із кількох елементів. Розглянуто як на існуючі моделі формування товарної структури експорту для України впливають глобалізаційні чинники, які було згруповано у екологічні, геополітичні та кризові (пандемічні). Розроблено способи врахування глобалізаційних викликів та запропоновано шляхи формування товарної структури експорту під час російсько-української війни.

Ключові слова: товарна структура, експорт, Україна, глобалізація, класифікація чинників

Puzrakov A.V. Formation of the Product Structure of Ukraine's Exports in the Conditions of Globalization Challenges. Review article.

The article examines the composition of the commodity structure of export and the factors of its formation in the conditions of globalization. It is proposed that the concept of commodity structure of exports should be understood not only as the distribution of a country's exports by different categories of goods and services in the structure of its output, but also as the distribution by their innovation, complexity and difference. As a result of the classification of the factors of the internal (national) and external (global) environment, their features for different countries were determined. The main internal factors were classified into three categories: economic, institutional and innovative. External factors that form global, political and technological factors are analyzed, each of which also consists of several elements. It was considered how the existing models of the formation of the commodity structure of exports for Ukraine are influenced by globalization factors, which were grouped into ecological, geopolitical and crisis (pandemic) factors. Methods of taking globalization challenges into account have been developed and ways of forming the commodity structure of exports during the Russian-Ukrainian war have been proposed.

Keywords: commodity structure, export, Ukraine, globalization, factor classification

Сьогодні проблема формування товарної структури експорту України в умовах глобальних викликів вимагає комплексного підходу, який включає диверсифікацію експортних товарів, підвищення якості та відповідність міжнародним стандартам, розвиток високотехнологічних секторів, адаптацію до екологічних вимог та вирішення геополітичних ризиків. Так, диверсифікація експортного портфелю є важливою для України, бо вона має значну залежність від певних категорій товарів, зокрема сільськогосподарської продукції та металургії. Така залежність робить економіку вразливою до цінних коливань на світових ринках. Також для успішного експорту на ринки Європейського Союзу (ЄС), українські товари повинні відповідати високим європейським стандартам якості та безпеки, а це вимагає модернізації виробництва та управління якістю. Розвиток високотехнологічних секторів, таких як інформаційні технології, фармацевтика, машинобудування, теж є важливим, щоб створити більш стійку та конкурентоспроможну економіку. Глобалізаційні виклики здебільшого пов'язані із зростаючими глобальними екологічними вимогами, через що українські експортери повинні адаптувати свої процеси та продукцію до екологічних стандартів, щоб залишатися конкурентоспроможними. В умовах війни та нестабільної геополітичної ситуації, яка склалася в Україні, ситуація погіршилася через порушення логістичних ланцюгів, що створює додаткові труднощі для експортерів. Це вимагає розробки нових маршрутів постачання та диверсифікації ринків збуту.

Формування ефективної товарної структури експорту покликане забезпечити стабільний приплив валютних надходжень, що необхідно для підтримки економіки в цей період. Загалом, підтримка та розвиток експортних галузей важливі, бо допомагають зберегти робочі місця та забезпечити доходи для значної частини населення, що є особливо важливим в умовах соціальної напруги та зростання безробіття, причинені російською агресією в Україну. Тому в умовах війни це питання набуває ще більшої

актуальності, оскільки ефективна експортна стратегія стає ключовим елементом для стабілізації економіки, збереження робочих місць, отримання міжнародної підтримки та підготовки до післявоєнного відновлення країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Розвитку теоретико-методологічних засад формування товарної структури експорту присвячені дослідження відомих вітчизняних та закордонних вчених. Вагомий внесок в розробку та удосконалення товарної структури експорту, її адаптацію до вимог ЄС, особливості отримання додаткової міжнародної підтримки, включаючи економічну допомогу, інвестиції та технологічну співпрацю та інших теоретико-практичних підходів та рекомендацій зробили такі науковці: Алонсо В. [1], Браун Л. [2], Бублик М. [3-4], Вурал Г. [5], Длугощ Б. [6], Касоу К. [7], Кривов'язюк І. [8], Мельник А. [9], Різван Р. [10], Чухрай Н. [11] та інші.

Алонсо В. [1] досліджує глобальні виклики, включаючи економічні та військові кризи, що змінюють товарну структуру на світових ринках, на прикладі міжнародної торгівлі зброєю, порівнює особливості та переваги України, показує як це підвищує конкурентоспроможність держав. Браун Л. і Траутт Е. [2] розглядають планування та впровадження стратегій для трансформації товарної структури експорту шляхом аналізу впливу експортних субсидій на зовнішню торгівлю. Бублик М. та ін. у низці праць [3-4] розглядають важливі аспекти подолання поточних викликів експортної політики, спрямовані на закладання основ для післявоєнного відновлення економіки, наводячи приклади для торгівлі деревиною в умовах євроінтеграції. В умовах міжнародної економічної діяльності Вурал Г. [5] досліджує асиметричні торговельні витрати та їх методи відшкодування у післявоєнному відновленні країн. Длугощ Б. і Хоргос Д. [6] вивчають шляхи підвищення конкурентоспроможності через впровадження інновацій, розвитку нових секторів та адаптації їх до вимог міжнародних ринків, називаючи це сходами щастя. Касоу К. та ін. [7] досліджують відкритість торгівлі, її структуру експорту та продуктивність праці в країнах, що розвиваються, які побудовано на основі панельного підходу до вирішення даної проблеми структурних змін товарної політики країн. Кривов'язюк І. та Шульга М. [8] розглядають перспективи зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання України, порівнюючи їх з компаніями з Нідерландів, де яких виділяють економічну стабільність є критично важливу. Механізми реалізації регіональної структурної політики виробництва та експорту дослідили вчені під керівництвом Мельник А. [9] ще на початку вторгнення росії в Україну. З початком же повномасштабної війни Різван Р. [10] провів оцінку обсягів та товарної структури експорту та імпорту України, порівнюючи її із актуальними викликами та загрозами для її розвитку. Впровадження інформаційних технологій та інновацій у розвиток України розглянуто у праці Чухрай Н. та ін. [11], де оцінено застосування трансферу сучасних технологій для посилення конкурентоспроможності України. У статтях [12, 13] досліджено важливе та складне питання впливу логістики на функціонування ринку, експортну політику та товарну структуру національної економіки. Бублик М. [12, 13] обґрунтовує необхідність врахування еколого-економічних втрат та збитків у компаніях, що здійснюють господарську діяльність, наводить докази того, що логістика відіграє критично важливу роль у формуванні конкурентоспроможності України, де експортна політика відіграє особливу роль в умовах глобальних викликів, обґрунтовує, чому від ефективності та надійності логістичних систем залежить здатність країни успішно конкурувати на міжнародних ринках та забезпечувати стабільні поставки товарів. Автори [14-16] розглядають товарну структура експорту та імпорту України під час війни, вказують, що вона є ресурсною, з низькою доданою вартістю та вузькоспеціалізованою, а також вказують підходи, що допоможуть оцінити збитки у глобальному та регіональному масштабах, спричинені застосуванням низькоіноваційних та мало технологічних підходів до розвитку та формування товарної політики на підприємствах, проведення інноваційних заходів з метою покращення конкурентоспроможності України на світових товарних ринках.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

У результаті дослідження перелічених наукових праць щодо формування товарної структури експорту сьогодні все ще невирішеною раніше частиною цієї проблеми є пошук ефективних шляхів формування, організування та управління експортною політикою України в загрозованих умовах війни. Недостатньо приділено уваги вивченню класифікації чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ, дослідженню особливостей національного середовища для різних країн, застосуванню можливостей та загроз як національного, так глобального середовища для формування товарної структури експорту України в умовах воєнного стану. Це зумовлює потребу наукових пошуків нових шляхів формування товарної структури експорту.

Метою статті є вивчення сутності товарної структури експорту та чинників її формування в умовах глобалізації. У статті вирішуються такі завдання: вивчити відомі та сучасні теорії експортної політики, удосконалити поняття товарної структури експорту, класифікувати чинники її формування, проаналізувати зовнішні чинники, розглянуто як на існуючі моделі формування товарної структури експорту для України впливають глобалізаційні чинники з огляду на її особливості для різних країн, запропонувати шляхи формування товарної структури експорту з врахуванням нових глобалізаційних викликів на прикладі України, що веде виснажливу війну за виживання, збереження свого суверенітету.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проаналізувавши відомі нам праці [2-7] щодо сутності товарної структури експорту, бачимо, що поняття товарної структури стосується як експорту та імпорту, так валового національного продукту чи випуску. Найпростішим і найбільш зрозумілим з усіх визначень є розгляд товарної структури експорту як розподіл експорту кожної країни за різними категоріями товарів та послуг. Загалом, як наведено в [17], товарна структура відображає різноманітність і відносну частку різних груп товарів у загальному обсязі випуску товарів і послуг та наводиться у матриці Леонтьєва, яку називають ще таблиця «витрати-випуск». Слід відзначити цю ґрунтовну працю [17], де автори аналізують товарну структура випуску України, його економічну складність, різноманітність, а також витрати на нього у різних видах економічної діяльності, показують, що є важливим показником економічного розвитку, її конкурентоспроможності. Тому, враховуючи результати дослідження, викладені у [17], і те, що товарна структура експорту є важливою для кожної країни на міжнародних ринках та вказує на їх здатність адаптуватися до глобальних економічних змін, пропонуємо далі розуміти під поняттям товарної структури експорту не тільки розподіл експорту країни за різними категоріями товарів та послуг у структурі випуску її товарів, а й розподіл за їх інноваційністю, складністю та відмінністю.

Формування товарної структури експорту є складним процесом, на який впливають різні внутрішні та зовнішні чинники. Проведемо класифікацію чинників формування товарної структури експорту, які більшість науковців поділяють на внутрішні та зовнішні [18-20]. Класифікацію основних внутрішніх чинників, на нашу думку, слід проводити за 3 категоріями: економічні, інституційні та інноваційні (рис. 1). Як видно з рис.1, економічні чинники складають ресурсні, виробничі та людські чинники.

Ми розділяємо думку дослідників роботи [20] і вважаємо теж, що під ресурсним чинником слід розуміти наявність і вплив природних ресурсів, сировини, енергоносіїв. До складу виробничих факторів включаємо рівень розвитку промисловості, технологічного обладнання, інфраструктури, що базується на дослідженнях [21-22]. Щодо людських факторів та їх впливу на структуру випущених товарів і послуг примітними є дослідження Мацелюх Ю. та ін. [23], де використовуються сучасні математичні моделі для визначення рівня інтенсивності впливу людських ресурсів на результати провідних бізнес-компаній, їх експортно-імпорتنний потенціал. Зважаючи на рекомендації дослідників [23-27] щодо зростаючої ролі інформаційних технологій у міжнародній економічній діяльності, пов'яжемо людські чинники з рівнем кваліфікації робочої сили, рівень освіти працівників та рівень професійної підготовки працівників.

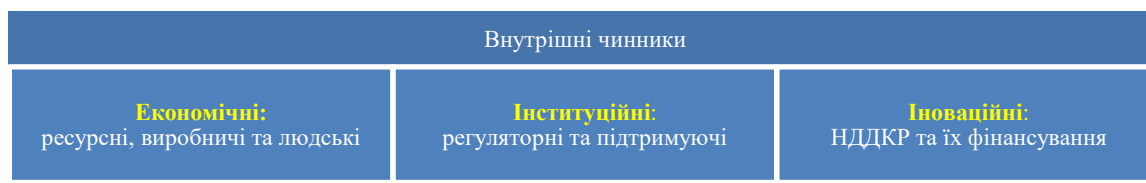

Рисунок 1. Класифікація внутрішніх чинників формування товарної структури експорту

Джерело: власна розробка автора

Інституційні чинники пропонуємо поділити на регуляторні та підтримуючі, які, в свою чергу, теж поділяються, а саме:

1. Регуляторні чинники, які складаються із наступних:
 - 1) законодавство, яке регулює експортну діяльність
 - 2) податкова політика,
 - 3) митні тарифи.
2. Підтримуючі чинники, які складаються із наступних:
 - 1) діяльність торговельних палат,
 - 2) робота агенцій з розвитку експорту,
 - 3) наявність державних програм підтримки експорту.

Інноваційні чинники, як рекомендують вчені у своїх працях [16, 28-31], пропонуємо поділити теж на дві категорії: НДДКР та їх фінансування, кожна з яких складається із наступних елементів:

1. Чинники НДДКР складаються із:
 - 1) кількість і якість досліджень та розробок,
 - 2) впровадження нових технологій.
2. Фінансування науково-дослідних робіт поділяються на:
 - 1) державні інвестиції у дослідження та розвиток,
 - 2) приватні інвестиції у дослідження та розвиток.

Як видно з рис. 2 зовнішні чинники формують глобальні, політичні та технологічні, кожен з яких теж складається із кількох елементів.

Зовнішні чинники		
Глобальні: цінові, попитоформуючі та конкурентні	Політичні: регулюючі та обмежуючі	Технологічні: новативні та відкриті

Рисунок 2. Класифікація зовнішніх чинників формування товарної структури експорту
Джерело: власна розробка автора

Так, глобальні чинники, як рекомендують вчені у своїх працях [28, 31-33], стосуються економічних умов та поділяються на:

1. Цінові фактори, які об'єднують в собі:
 - 1) коливання світових цін на основні експортні товари,
 - 2) котирування на провідних біржах світу.
2. Попитоформуючі фактори об'єднують в собі:
 - 1) зміни структури попиту на товари та послуги на світових ринках,
 - 2) зміни динаміки попиту на товари та послуги на світових ринках.
3. Конкурентні фактори об'єднують в собі:
 - 1) рівень конкуренції з боку інших країн-експортерів,
 - 2) рівень лобіювань інтересів інших країн-експортерів.

Політичні чинники враховують стратегічні інтереси різних бізнесових та політичних груп, серед яких:

1. Регулюючі фактори поділяються на:
 - 1) міжнародні торговельні угоди про вільну торгівлю,
 - 2) митні союзи.
2. Обмежуючі фактори поділяються на:
 - 1) введення санкцій,
 - 2) введення торгових обмежень на експорт,
 - 3) політичні ризики.

Технологічні чинники стосуються рівня НТП та його використання у виробництві, серед яких:

1. Новативні фактори поділяються на:
 - 1) рівень глобальної технологічної інтеграції щодо технічних стандартів,
 - 2) рівень глобальної технологічної інтеграції щодо інновацій.
2. Відкриті фактори поділяються на:
 - 1) доступ до новітніх технологій,
 - 2) рівень патеноспроможності країн.

Умови глобалізаційних викликів додають до цих чинників додаткові аспекти і ми їх пропонуємо виділити окремо від зовнішніх чинників (рис. 3).

Глобалізаційних викликів		
Екологічні	Геополітичні	Кризові (пандемічні)

Рисунок 3. Класифікація глобалізаційних викликів формування товарної структури експорту
Джерело: власна розробка автора

Чинники в умовах глобалізаційних викликів поділяємо на три категорії: екологічні, геополітичні виклики, пандемії та глобальні кризи.

Екологічні виклики поєднують в собі стандарти екологічної безпеки та кліматичні зміни, де [34-36]:

1. Стандарти екологічної безпеки визначають необхідність товарів і послуг відповідати міжнародним екологічним стандартам.
 2. Кліматичні зміни описують вплив змін клімату на сільське господарство та інші сектори економіки.
- Геополітичні виклики поєднують в собі конфлікти, війни та торгові війни:
1. Конфлікти та війни впливають на логістику, доступ до ринків, політичну стабільність.
 2. Торгові війни проводяться через введення тарифів та контрзаходів між великими економічними блоками.

Кризові (пандемічні) виклики охоплюють світові пандемії та глобальні економічні кризи:

1. Пандемії, наприклад, SARS-COVID-19, вплинула на глобальні ланцюги постачання, зміну попиту та пропозиції.

2. Економічні кризи впливають на купівельну спроможність і глобальний попит.

Для прикладу, в умовах війни, економічна стабільність є критично важливою. Формування ефективної товарної структури експорту покликане забезпечити стабільний приплив валютних надходжень, що

необхідно для підтримки економіки в період її кризового стану під час війни [14]. Збереження робочих місць, підтримка та розвиток експортних галузей у період початку повномасштабного вторгнення росії стали особливо важливим з точки зору виживання національної економіки, послаблення соціальної напруги та уникнення безробіття. Дуже важливу роль зіграла міжнародна підтримка, включаючи економічну допомогу, інвестиції та технологічну співпрацю. Це дало змогу адаптувати експорту України до вимог ЄС. В умовах глобальних викликів, включаючи як війну, так зміни на світових ринках, викликані нею, Україна повинна підвищувати свою конкурентоспроможність. Це неможливо здійснити без інновацій, розвитку нових високотехнологічних секторів економіки та адаптації експортної політики до вимог міжнародних ринків. Також слід проводити планування та впровадження стратегій для трансформації товарної структури експорту у післявоєнному відновленні [17], тому важливими є не тільки подолання поточних викликів, але й розробка стратегій для післявоєнного відновлення України.

Розглянемо вплив даних чинників на формування товарної структури експорту для провідних країн ЄС. Почнемо з рівня інноваційної діяльності, який стимулює розвиток високотехнологічних секторів, підвищує конкурентоспроможність. Це особливо важливо для таких економік як Німеччина, Франція і Нідерланди, що мають розвинені технологічні сектори [29]. Регуляторна політика впливає через стандартизацію та сертифікацію, гармонізацію з міжнародними стандартами і зменшує частку неконкурентоспроможних товарів. Фактор екологічної стійкості стимулює екологічно чисте виробництво, зелену економіку, що є дуже важливо для таких країн як Швеція, Нідерланди і Німеччина, які націлені на покращення свого екологічного іміджу. Фактор розвиненої інфраструктури та ефективної логістики підвищує ефективність доставки товарів. Таку можливість мають країни з розвинутою транспортною інфраструктурою як от Німеччина, Нідерланди та Бельгія. Дуже важливим фактором є геополітична стабільність, бо вона знижує ризики та нестабільність, забезпечує стабільний доступ до ринків, що особливо важливо у теперішньому часі для всіх країн ЄС. Чи не найважливішим, звичайно, є доступ до фінансових ресурсів, бо він забезпечує інвестиції у розвиток виробництва, і це важливо теж для більшості країн ЄС. Лідерами серед фінансової підтримки для інновацій є Італія, Іспанія і Польща.

Роль міжнародних торговельних угод неможливо переоцінити для всіх країн ЄС, бо вони розширюють доступ до ринків, збільшують різноманіття експортних товарів. Україна підписала кілька важливих міжнародних торговельних угод з Європейським Союзом (ЄС), які регулюють різні аспекти економічних відносин між Україною та країнами ЄС [37]. Серед найбільш значущих є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, політична частину якої підписали 21 березня 2014 року, а економічну – 27 червня 2014 року, проте вона набрала чинності тільки з 1 вересня 2017 року. Ця угода включає створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі (Deep and Comprehensive Free Trade Area, DCFTA) та спрямована на лібералізацію торгівлі товарами та послугами на ринках ЄС, гармонізацію українського законодавства з європейським і на економічну інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС [38].

Наступним етапом була Угода про спільний авіаційний простір (Common Aviation Area Agreement) [39], що була покликана лібералізувати авіаційний ринок між Україною та ЄС, передбачала відкриття авіаційного простору для більшої кількості авіакомпаній, збільшення кількості рейсів, покращення авіаційних стандартів та безпеки. Її підписання відбулося незадовго до початку війни (12 жовтня 2021 року). У той же час були підписані дві угоди щодо розвитку наукового та культурного секторів: Угода про участь України в програмі "Горизонт Європа" (12.10.2021) [40] та Угода про участь України в програмі "Європа Креативна" (14.01.2021) [41], які відповідно дозволяють українським науковцям та дослідникам брати участь у програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій під назвою "Горизонт Європа" та програмі "Європа Креативна", яка спрямований на підтримку культурних та креативних секторів. Також ведеться ще робота над прийняттям Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products, ACAA) [42]. Ця угода стосується визнання взаємної відповідності промислових товарів стандартам і технічним регламентам, що полегшує торгівлю промисловими товарами між Україною та ЄС і суттєво покращує товарну структуру експорту України, відкриваючи для українських товарів нові можливості на ринках ЄС. Однак, завершення переговорів перервала війна.

Загалом, ці угоди є важливими кроками на шляху економічної та політичної інтеграції України з ЄС, сприяючи лібералізації торгівлі, гармонізації законодавства та розвитку різних секторів економіки.

На ринках провідних країн ЄС (Німеччина, Франція, Нідерланди) відчутний вплив на формування товарної структури експорту відіграє рівень освіти та кваліфікації працівників, оскільки він підвищує продуктивність та якість виробництва, особливо для економік з високими вимогами до кваліфікації працівників. Вплив чинника технологічного прогресу проявляється через вдосконалення виробничих процесів, збільшення частки інноваційних товарів. Найбільше ці можливості використовують країни з високими інвестиціями в НДДКР. Однак, незмінним і найвідчутнішим є фактор світових цін на товари, який і визначає рівень конкурентоспроможності товарів, тому адаптація до ринкових умов так важлива для всіх провідних економік ЄС та світу.

Узагальнюючи досліджені факти, основні чинники формування товарної структури експорту та їх вплив наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Основні фактори та їх вплив на товарну структуру експорту

Фактор	Переваги	Недоліки	Вплив на товарну структуру
Рівень інноваційної діяльності	Підвищення конкурентоспроможності продукції	Високі початкові витрати	Збільшення частки високотехнологічних товарів
Регуляторна політика	Відповідність світовим стандартам	Витрати на відповідність	Зменшення частки неконкурентоспроможних товарів
Рівень екологічної стійкості	Покращення іміджу, відповідність стандартам	Високі витрати на впровадження	Підвищення частки екологічних товарів
Інфраструктура та логістика	Зменшення витрат на транспортування	Високі початкові інвестиції	Зменшення частки продукції з високими логістичними витратами
Геополітична стабільність	Стабільний доступ до ринків	Залежність від міжнародної політики	Збільшення частки стабільних ринків
Доступ до фінансових ресурсів	Збільшення можливостей для розвитку	Можливість збільшення боргового навантаження	Підвищення частки інноваційних та конкурентоспроможних товарів
Міжнародні торговельні угоди	Розширення ринків збуту	Витрати на переговори та адаптацію законодавства	Збільшення різноманіття експортних товарів
Рівень освіти та кваліфікації	Високий рівень кваліфікації працівників	Довгострокові інвестиції	Збільшення частки високотехнологічних товарів
Світові ціни на товари	Відповідність ринковим умовам	Залежність від коливань світових цін	Адаптація структури до попиту
Технологічний прогрес	Підвищення ефективності виробництва	Високі витрати на впровадження інновацій	Збільшення частки інноваційних товарів

Джерело: власна розробка автора

У табл. 2 згруповано основні фактори, їх форми впливу та інструменти їх впровадження. Так, фактор рівня інноваційної діяльності стимулює розвиток високотехнологічних секторів, що характеризується позитивною (конструктивною) формою впливу. Для його впровадження необхідні інвестиції у НДДКР, кваліфіковані кадри, а як інструменти реалізації слід виділити: державні гранти, податкові пільги, венчурні фонди тощо. Незважаючи на ефективне зростання конкурентоспроможності продукції та збільшення частки високотехнологічних товарів, ця перевага обмежується високими початковими витратами. Тому ці інструменти найчастіше використовуються розвиненими економіками Німеччини, Франції та Нідерландів.

Фактор регуляторної політики проявляє свій вплив через стандартизацію та сертифікацію, яка потребує відповідної нормативно-правової бази. Для України цей шлях пролягає через гармонізацію з міжнародними стандартами, створення сертифікаційних органів. Відповідність світовим стандартам сприятиме зменшенню частки неконкурентоспроможних товарів, наблизить Україну до рівня Німеччини, Швеції та Данії.

Фактор екологічної стійкості націлений на стимулювання екологічно чистого виробництва, потребує здійснення інвестиції у відновлювані джерела енергії, запровадження екологічних грантів і неможливий без розробки і впровадження екологічних технологій та наявності висококваліфікованого персоналу на найнижчому рівні [43-44]. Це потребує високих витрат на впровадження навіть для таких країн-лідерів як Швеція, Нідерланди та Німеччина, хоча й сприяє покращенню іміджу, підвищує частку екологічних товарів, що відповідають стандартам.

Фактор рівня інфраструктури та логістики володіє найшвидшим відгуком як в позитивному, так і в негативному плані, оскільки ефективність доставки товарів дуже залежить від транспортних мереж, логістичних центрів та зовнішнього середовища [45, 46]. Одних тільки інвестиції у транспортну інфраструктуру та розвиток логістичних мереж від держави та бізнесу недостатньо. На прикладі України бачимо, що цей фактор зіграв вирішальну роль з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році.

Фактор геополітичної стабільності тісно пов'язаний із попереднім фактором і носить конструктивний вплив за умови стабільного становища, проте дуже залежить від зростання ризиків, які особливо не вдалося вирішити політичними ресурсами та дипломатичними заходами. Найефективнішими шляхами впровадження є політичні угоди та міжнародні союзи, які й гарантують стабільний доступ до ринків. Довгий і тривалий процес вступу України в ЄС, нерішучість членів НАТО щодо нашого членства призвів до розгортання російсько-української війни в Україні, наслідки якої приведуть до зміни принципів міжнародної політики і ще будуть в майбутньому впливати на світовий порядок ведення торгівлі та бізнесу. Стабільність ринків, яка особливо важлива для США, Великобританії, Німеччини та Франції перебуває у дуже хиткій рівновазі і може зруйнуватися у будь-який момент.

Таблиця 2. Основні фактори, їх форми, інструменти та шляхи впровадження

Фактор	Форма його впливу	Необхідні ресурси (засоби)	Інструменти впровадження
Рівень інноваційної діяльності	Стимулювання розвитку високотехнологічних секторів	Інвестиції у НДДКР, кваліфіковані кадри	Державні гранти, податкові пільги, венчурні фонди
Регуляторна політика	Вплив через стандартизацію та сертифікацію	Правові та нормативні бази	Гармонізація з міжнародними стандартами, створення сертифікаційних органів
Рівень екологічної стійкості	Стимулювання екологічно чистого виробництва	Еко-технології, кваліфікований персонал	Інвестиції у відновлювані джерела енергії, екологічні гранти
Інфраструктура та логістика	Підвищення ефективності доставки товарів	Транспортні мережі, логістичні центри	Інвестиції у транспортну інфраструктуру, розвиток логістичних мереж
Геополітична стабільність	Зниження ризиків і нестабільності	Політичні ресурси, дипломатичні заходи	Політичні угоди, міжнародні союзи
Доступ до фінансових ресурсів	Забезпечення інвестицій у розвиток виробництва	Банківські кредити, фінансові інструменти	Пільгові кредити, державні субсидії
Міжнародні торговельні угоди	Розширення доступу до ринків	Дипломатичні ресурси, юридичні інструменти	Переговори, угоди про вільну торгівлю
Рівень освіти та кваліфікації	Підвищення продуктивності та якості виробництва	Освітні установи, кваліфіковані кадри	Інвестиції у освіту, програми професійної підготовки
Світові ціни на товари	Вплив на конкурентоспроможність товарів	Економічні аналітичні інструменти	Аналіз ринкових тенденцій, адаптація виробництва
Технологічний прогрес	Вдосконалення виробничих процесів	Інноваційні технології, кваліфіковані кадри	Інвестиції в НДДКР, співпраця з науковими установами

Джерело: власна розробка автора

Таким чином, глобалізаційні виклики додають до цього процесу нові вимоги та ризики, що змушують країни адаптувати свої стратегії та впроваджувати інноваційні підходи для збереження та зміцнення своїх позицій на міжнародних ринках. Для забезпечення відповідності стандартам необхідні інвестиції в інфраструктуру та логістику, зокрема в модернізацію транспортних засобів, складських приміщень та впровадження систем управління якістю. Це підвищує загальну ефективність логістичних процесів та сприяє кращій інтеграції в європейські логістичні мережі. Тому відповідність європейським стандартам вимагає внесення змін до регуляторної бази та адміністративних процедур в Україні. Це включає адаптацію національного законодавства до європейських норм, створення відповідних інституцій для сертифікації та контролю якості, а також полегшення адміністративних процедур для експортерів. Такі зміни сприяють створенню сприятливого середовища для експорту.

Підтримка та навчання виробників стає першочерговим завданням на державному рівні. Тому для досягнення відповідності стандартам уряд та інші організації повинні надавати підтримку виробникам, зокрема через програми навчання, консультації та фінансову допомогу для модернізації виробництва. Це допомагає малим та середнім підприємствам адаптуватися до нових вимог та успішно виходити на європейські ринки.

Отже, відповідність європейським стандартам якості, безпеки та екологічним нормам суттєво впливає на формування експортної політики України, визначаючи необхідність підвищення якості продукції, розширення асортименту експортних товарів, сприяння стійкому розвитку, інвестування в інфраструктуру та логістику, внесення регуляторних та адміністративних змін і надання підтримки виробникам. Впровадження цих заходів допоможе Україні зміцнити свої позиції на європейських ринках та створити стійку і конкурентоспроможну експортну базу.

Логістика є ключовим фактором у формуванні ефективної товарної структури експорту України. Вона забезпечує безперервність і надійність поставок, оптимізує витрати, підвищує швидкість і гнучкість доставки, покращує якість обслуговування, диверсифікує маршрути і інтегрує з міжнародними стандартами. В умовах глобальних викликів, включаючи військові дії та економічну нестабільність, ефективна логістика стає ще важливішою для збереження конкурентоспроможності та стабільного економічного розвитку України. Слід виділити ключові аспекти, які ілюструють роль логістики, серед яких забезпечення безперервності поставок, оптимізація витрат на них, швидкість і гнучкість самих поставок, підвищення якості обслуговування, диверсифікація логістичних маршрутів, інтеграція з міжнародними стандартами і, безумовно, високий рівень використання цифрових технологій.

В умовах глобальних викликів, таких як війна, пандемії чи економічні кризи, надійні логістичні ланцюги стають життєво важливими. Для прикладу, в Україні військова агресія порушити традиційні маршрути постачання зернових через морські шляхи. Українські виробники за підтримки уряду постійно ведуть пошуки нових маршрутів, розробляють альтернативні маршрути, постійно адаптуються до нових ризиків і небезпек, як зрив росією угод щодо зернового коридору, постійні атаки безпілотниками, ракетні обстріли тощо. У таких умовах складно говорити про оптимізацію витрат, проте ефективна логістика неможлива без зниження витрати на транспортування та зберігання товарів. Сьогодні конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції на міжнародних ринках визначає оптимізація логістичних процесів, включаючи використання сучасних технологій та управлінських практик, оскільки вони здатні суттєво зменшити витрати. З початком війни українські експортери зернових постійно диверсифікують логістичні маршрути, будуючи кілька альтернативних маршрутів для доставки сільськогосподарської продукції. Це дало змогу мінімізувати ризики через блокування традиційних шляхів через геополітичні проблеми, як блокування морських шляхів у Чорному морі військовими кораблями росії, постійні ракетні обстріли портової інфраструктури дністерських річкових та портів одеського регіону. Важливою частиною цієї стратегії є також розвиток портової інфраструктури та її захист разом з європейськими країнами, а також інтеграція української транспортної системи з європейською.

Інтеграцію слід розпочинати із міжнародними стандартами, де для успішної експансії на ринки ЄС, логістичні процеси повинні відповідати європейським стандартам якості, безпеки та екологічних норм. Це включає адаптацію до вимог щодо пакування, маркування, зберігання та транспортування товарів. Високоякісне логістичне обслуговування включає своєчасне доставлення, відстеження вантажів у режимі реального часу, управління запасами та відповідність міжнародним стандартам. Це сприяє формуванню позитивного іміджу українських експортерів і зміцненню їхніх позицій на світових ринках, підвищуючи якість обслуговування. Конкурентоспроможність на міжнародних ринках часто залежить від швидкості та надійності поставок, що є для України складним завданням у часі війни. Швидке й ефективне переміщення товарів від виробників до кінцевих споживачів, зокрема на ринки ЄС, включає інтеграцію з міжнародними транспортними коридорами та використання сучасних логістичних хабів. Це завдання неможливо вирішити використання цифрових технологій у логістиці, таких як системи управління ланцюгами постачання (SCM), інтернет речей (IoT), блокчейн та штучний інтелект (AI). Вони не тільки можуть значно підвищити ефективність, а й забезпечують прозорість логістичних процесів, що в результаті сприятиме кращому управлінню запасами, прогнозуванню попиту та мінімізації логістичних витрат.

Загалом, проведений аналіз проблеми формування товарної структури експорту, класифікація основних чинників за групами та особливості їх застосування у світовій практиці, дають нам змогу зробити висновок, що глобалізаційні виклики вкрай негативно вплинули на різноманітність та економічну комплексність товарної структури ринків України. У глобальному вимірі зростає тренд трансформації економік країн до циркулярної та зеленої [17, 20], що неможливо не враховувати при формуванні експортної політики України щодо її товарної структури.

Таким чином, врахування взаємодії зовнішніх чинників, що об'єднують глобальні, політичні та технологічні, є важливим моментом при покращенні існуючих моделей формування товарної структури експорту для України. Глобалізаційні чинники такі, як екологічні, геополітичні та кризові (пандемічні) впливають відповідно до стану внутрішнього середовища кожної країни. На прикладі України було запропоновано способи врахування глобалізаційних викликів та шляхи формування товарної структури експорту під час російсько-української війни.

Висновки

У результаті вивчення доступної авторові бази наукових публікацій вітчизняних та закордонних вчених щодо товарної структури експорту було запропоновано під поняттям товарної структури експорту розглядати не тільки розподіл експорту країни за різними категоріями товарів та послуг у структурі випуску її товарів, а й розподіл за їх інноваційністю, складністю та відмінністю. Також було проаналізовано чинники формування товарної структури експорту в умовах глобалізації. Класифікацію основних внутрішніх чинників проведено за трьома категоріями: економічні, інституційні та інноваційні. Проаналізовано зовнішні чинники, які формують глобальні, політичні та технологічні, кожен з яких теж складається із кількох елементів. У результаті класифікації чинників внутрішнього (національного) і зовнішнього (глобального) середовища було також визначено їх особливості для різних країн. Розглянуто на прикладі України, як глобалізаційні чинники впливають на формування експортної політики. Визначено, що в умовах війни складно розділяти екологічні, геополітичні та кризові (пандемічні) чинники, оскільки їх взаємодія дає як різко негативний, так і позитивний ефект. Розроблено способи врахування глобалізаційних викликів та запропоновано шляхи формування товарної структури експорту під час російсько-української війни.

Abstract

Today, the problem of forming the product structure of Ukraine's exports in the face of global challenges requires a comprehensive approach, which includes diversification of export goods, improvement of quality and compliance with international standards, development of high-tech sectors, adaptation to environmental requirements and resolution of geopolitical risks.

The purpose of this article is to study the composition of the commodity structure of export and the factors of its formation in the conditions of globalization. The article solves the following tasks: to study the known and modern theories of export policy, to improve the concept of the commodity structure of exports, to classify the factors of its formation, to analyze external factors, it is considered how the existing models of the formation of the commodity structure of exports for Ukraine are influenced by globalization factors, taking into account its peculiarities for different countries, to propose ways of forming the commodity structure of exports taking into account new globalization challenges, using the example of Ukraine, which is waging an exhausting war for survival and preservation of its sovereignty.

The article examines the composition of the commodity structure of export and the factors of its formation in the conditions of globalization. It is proposed to consider not only the distribution of the country's exports by various categories of goods and services in the structure of its goods output, but also the distribution by their innovativeness, complexity and distinctiveness under the concept of the commodity structure of exports.

As a result of the classification of the factors of the internal (national) and external (global) environment, their features for different countries were determined. The main internal factors were classified into three categories: economic, institutional and innovative. External factors that form global, political and technological factors are analyzed, each of which also consists of several elements. It was considered how the existing models of the formation of the commodity structure of exports for Ukraine are influenced by globalization factors, which were grouped into ecological, geopolitical and crisis (pandemic) factors. It was determined that in the conditions of war it is difficult to separate ecological, geopolitical and crisis (pandemic) factors, since their interaction gives both a sharply negative and a positive effect. Methods of taking globalization challenges into account have been developed and ways of forming the commodity structure of exports during the Russian-Ukrainian war have been proposed.

Список літератури:

1. Alonso, V. (2021). El comercio internacional de armamento y las ventajas comparativas, *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, 7(2), 83-104. DOI: 10.18847/1.14.5.
2. Brown, L.K., & Troutt, E. (2018). A reanalysis of the trade and welfare effects of export subsidies. *Economics Letters*, 25(6), 420-424. DOI: 10.1080/13504851.2017.1329.
3. Bublyk, M., Petryshyn, N., Medvid, R. (2019). Analysis of export policy of timber trade in the conditions of international economic activity. *Economic analysis*, 29 (3), p. 5-11. DOI: 10.35774/econa2019.03.005.
4. Bublyk, M., Petryshyn, N., Medvid, R. (2019). Development of Export Policy of Forest Resources Trade in the Conditions of European Integration. *Economics. Ecology. Socium*, 3, p. 45-55.
5. Vural, G. (2013) Comparison of Asymmetric Trade Costs: Estimated vs. Recovered. *Procedia Economics and Finance*, 5, 779-788. DOI: 10.1016/S2212-5671(13)00090-7.
6. Dluhosch, B., & Horgos, D. (2013). Trading up the happiness ladder. *Social Indicators Research*, 113, 973-990. DOI: 10.1007/s11205-012-0122-9.
7. Касов, К.У.Т., Кассури, У., Еврард, Т.Н., & Алтунташ, М. (2022). Trade openness, export structure, and labor productivity in developing countries: Evidence from panel VAR approach. *Structural Change and Economic Dynamics*, 60, 194-205. DOI: 10.1016/j.strueco.2021.11.015.
8. Кривов'язюк І.В., Шульга М.С. (2022). Перспективи зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання України та Нідерландів. *Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка»*, 19(75), с. 133-143.
9. Мельник А.Ф. (Ред.) (2015) *Механізми реалізації регіональної структурної політики*. Тернопіль: ТНЕУ.
10. Різван Р.І. (2022) *Оцінка обсягів та товарної структури експорту та імпорту України. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України*, с. 287-288.
11. Chukhray N., Shakhovska N., Mrykhina O., Bublyk M., Lisovska L. (2019) Consumer aspects in assessing the suitability of technologies for the transfer. *Computer sciences and information technologies*. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic National University, P. 142-147. DOI: 10.1109/STC-CSIT.2019.8929879.
12. Бублик М. (2012). Механізм регулювання техногенних збитків промислових підприємств: логістика рециркуляції як інструмент його застосування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». «Логістика»*, № 749, 530-537.

13. Бублик М.І., Бабій Т.І. (2009). Розвиток логістики в сучасних умовах функціонування ринку. Науковий вісник НЛТУ України, 19(6), с. 138-142.
14. Каленська, В.П. (2023) Товарна структура експорту та імпорту України під час війни - спадщина. *Global Prosperity*, 3 (1), с. 26-33.
15. Комарницький, І.М., Бублик, М. І. (2008). Оцінка техногенних збитків та аналіз підходів до їхнього розрахунку у глобальному та регіональному аспектах. *Вісник НУЛП*, 628, с. 134-144.
16. Чухрай Н., Патора Р. (2006) Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві. К.: КОНДОР.
17. A. Kowalska-Styczeń, M. Bublyk, V. Lytvyn, Green innovative economy remodeling based on economic complexity, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity* 9(3) (2023) 100091. DOI: 10.1016/j.joitmc.2023.100091.
18. Крисоватий А.І., Савельєв С.В. (наук. ред.) (2016) Регіональні перетворення у світовому та українському вимірах. Тернопіль: ТНЕУ, 2016.
19. Мазаракі А., Мельник Т. (2012). Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*, 6, С. 5-15.
20. Bublyk, M., Kowalska-Styczen, A., Lytvyn, V., Vysotska, V. (2021). The Ukrainian economy transformation into the circular based on fuzzy-logic cluster analysis. *Energies*, 14(18), 5951. DOI: 10.3390/en14185951
21. Ben Saad, M., Brahim, M., Schaffar, A., Guesmi, K., & Ben Saad, R. (2023). Economic complexity, diversification and economic development: The strategic factors. *Research in International Business and Finance*, 64, 101840. DOI: 10.1016/j.ribaf.2022.101840.
22. Herman, P.R. (2022). A pragmatic approach to estimating nondiscriminatory non-tariff trade costs. *Rev Int Econ*, 1 (30). DOI: 10.1111/roie.12604.
23. Matseliukh, Y., Vysotska, V., Bublyk, M., Kopach, T., Korolenko, O. Network Modelling of Resource Consumption Intensities in Human Capital Management in Digital Business Enterprises by the Critical Path Method CEUR Workshop Proceedings. 2021. Vol. 2851. P. 366-380.
24. Kim, M. (1996). A comparative analysis of the information sectors of South Korea, Singapore and Taiwan. *Information Processing & Management*, 32(3), 357-371. DOI: 10.1016/0306-4573(95)00060-7.
25. Bublyk, M., Vysotska, V., Matseliukh, Yu., Mayik, V., & Nashkerska M. (2020). Assessing Losses of Human Capital Due to Man-Made Pollution Caused by Emergencies. *CEUR Workshop Proceedings*, 2805, 74-86.
26. Zaverbnyj, A., Redina, Y., Matseliukh, Yu. Role differentiation of leadership knowledge and its assessment tools. *Economics. Ecology. Socium*. 2019. № 3 (2). P. 62-70.
27. Лисенко А.М., Чадай Ю.В. (2022) Структура та функції агропромислового комплексу України. Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем. Кропивницький: ЦНТУ, с. 145-147.
28. McKenna, M., Le Heron, R., & Roche, M. (2001). Living local, growing global: Renegotiating the export production regime in New Zealand's pipfruit sector. *Geoforum*, 32(2), 157-166. DOI: 10.1016/S0016-7185(00)00012-9.
29. Bublyk, M., Udovychenko T., Medvid R. (2019). Concept of smart specialization in the context of the development of Ukraines economy. *Economics. Ecology. Socium*, 3 (2), 55-61.
30. Symovonyk, I., Matseliukh, Yu., & Redina, Ye. (2019). Evaluation and analysis of activity in social networks in the context of the digital economy development. *Economics. Ecology. Socium*, 3(3), p. 73-81.
31. Doojav, G., Luvsannyam, D., & Enkh-Amgalan, E. (2023). Effects of global liquidity and commodity market shocks in a commodity-exporting developing economy. *Journal of Commodity Markets*, 30, 100332. DOI: 10.1016/j.jcomm.2023.100332.
32. Bublyk M. (2013). Economic evaluation of technogenic losses of business entities on fuzzy logic based opportunities. *Zarządzanie organizacja w warunkach niepewności teoria i praktyka*. P. 19-29.
33. Watson, A. (2021). Trade credit, trade income elasticity and the international transmission of shocks. *Eurasian Econ Rev*, 11, 687-733. DOI: 10.1007/s40822-021-00178-1.
34. Ставицька А., Коваленко А. (2023). Можливості реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку. *Галицький економічний вісник* 80 (1), с. 108-113.
35. Бублик М.І. (2009). Страхування техногенних збитків – новий сегмент на ринку екологічного страхування в Україні. *Вісник НУЛП*, 640, с. 23-33.
36. Шайда О., Косовська В., Шайда С. (2022). Особливості зовнішньоторговельної співпраці України та Німеччини. *Економіка та суспільство*, (46). DOI: 10.32782/2524-0072/2022-46-70.
37. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciu>.

38. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part Document 22014A0529(01). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2014/295/oj.
39. Угода про спільний авіаційний простір (САП). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/спільний_європейський_авіаційний_простір.
40. Програма «Горизонт Європа». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme>.
41. Програма ЄС «Креативна Європа». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gurt.org.ua/news/informator/73343>.
42. Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products, ASAA. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/ReferenceConcerningTheAgreementOnConformityAssessmentAndAcceptanceOfIndustrialProducts-asaa-industrialVisafreeRegime>.
43. Бублик, М., Копач, Т., Линда, Р. Вплив людського капіталу на розвиток підприємства. Економічний аналіз. 2019. Вип. 29. № 4. С. 113-120. DOI: 10.35774/econa2019.04.113.
44. Bublyk, M., Kopach, T., & Pikhniak, T. Analysis of human-capital development tools in insurance companies. Economics. Ecology. Socium. 2021. № 5 (2). С. 40-48. DOI: 10.31520/2616-7107/2021.5.2-5.
45. Берестенко В. Як логістика адаптувалася до війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529>.
46. Маркетинговий менеджмент (ред. Комарницький І.М., Бублик М.І). Львів: Априорі, 2017. – 1032 с.

References:

1. Alonso, V. (2021). El comercio internacional de armamento y las ventajas comparativas, *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, 7(2), 83-104. DOI: 10.18847/1.14.5 [in Spanish].
2. Brown, L.K., & Troutt, E. (2018). A reanalysis of the trade and welfare effects of export subsidies. *Economics Letters*, 25(6), 420-424. DOI: 10.1080/13504851.2017.1329 [in English].
3. Bublyk, M., Petryshyn, N., Medvid, R. (2019). Analysis of export policy of timber trade in the conditions of international economic activity. *Economic analysis*, 29 (3), p. 5-11. DOI: 10.35774/econa2019.03.005 [in English].
4. Bublyk, M., Petryshyn, N., & Medvid, R. (2019). Development of Export Policy of Forest Resources Trade in the Conditions of European Integration. *Economics. Ecology. Socium*, 3, p. 45-55 [in English].
5. Vural, G. (2013) Comparison of Asymmetric Trade Costs: Estimated vs. Recovered. *Procedia Economics and Finance*, 5, 779-788. DOI: 10.1016/S2212-5671(13)00090-7 [in English].
6. Dluhosch, B., & Horgos, D. (2013). Trading up the happiness ladder. *Social Indicators Research*, 113, 973- 990. DOI: 10.1007/s11205- 012-0122-9 [in English].
7. Kacou, K.Y.T., Kassouri, Y., Evrard, T.H., & Altuntaş, M. (2022). Trade openness, export structure, and labor productivity in developing countries: Evidence from panel VAR approach. *Structural Change and Economic Dynamics*, 60, 194-205. DOI: 10.1016/j.strueco.2021.11.015 [in English].
8. Kryvyovyznyuk, I.V., & Shulga, M.S. (2022). Prospects of foreign economic activity of economic entities of Ukraine and the Netherlands. *Economic sciences: collection of scientific works of the Lutsk National Technical University. Series "Regional Economy"*, 19(75), pp. 133-143 [in Ukrainian].
9. Melnyk, A.F. (Ed.) (2015). *Implementation mechanisms of regional structural policy*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
10. Rizvan, R.I. (2022) Evaluation of volumes and commodity structure of exports and imports of Ukraine. *Actual problems and prospects of the development of Ukraine*, p. 287-288 [in Ukrainian].
11. Chukhray, N., Shakhovska, N., Mrykhina, O., Bublyk, M., & Lisovska, L. (2019) Consumer aspects in assessing the suitability of technologies for the transfer. *Computer sciences and information technologies*. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic National University, P. 142-147. DOI: 10.1109/STC-CSIT.2019.8929879 [in English].
12. Bublyk, M.I. (2012). Mechanism to regulate the technogenic damage of industrial enterprises: recycling logistics as an instrument of its application. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University, Logistics*, 749, 530-537 [in Ukrainian].
13. Bublyk, M.I., & Babiy T.I. (2009). Development of logistic in modern operating of market conditions. *Scientific Bulletin of UNFU*, 19 (6), 138-142 [in Ukrainian].
14. Kalenska, V.P. (2023) Commodity structure of export and import of Ukraine during the war - heritage. *Global Prosperity*, 3 (1), p. 26-33 [in Ukrainian].
15. Komarnytsky, I.M., Bublyk, M.I. (2008). Assessment of man-made damages and analysis of approaches to their calculation in global and regional aspects. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 628, 134-144 [in Ukrainian].
16. Chukhray, N., & Patora, R. (2006) Product innovation policy: innovation management at the enterprise. K.: CONDOR [in Ukrainian].

17. A. Kowalska-Styczeń, M. Bublyk, V. Lytvyn, Green innovative economy remodeling based on economic complexity, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity* 9(3) (2023) 100091. DOI: 10.1016/j.joitmc.2023.100091 [in English].
18. Krysovaty, A.I., & Saveliev, E.V. (scientific editors) (2016). *Regional transformations in the world and Ukrainian dimensions*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
19. Mazaraki, A., & Melnyk, T. (2012). Imports and prospects of import substitution in Ukraine. *Bulletin of the Kyiv National University of Trade and Economics*, 6, pp. 5-15 [in Ukrainian].
20. Bublyk, M., Kowalska-Styczen, A., Lytvyn, V., & Vysotska, V. (2021). The Ukrainian economy transformation into the circular based on fuzzy-logic cluster analysis. *Energies*, 14(18), 5951. DOI: 10.3390/en14185951 [in English].
21. Ben Saad, M., Brahim, M., Schaffar, A., Guesmi, K., & Ben Saad, R. (2023). Economic complexity, diversification and economic development: The strategic factors. *Research in International Business and Finance*, 64, 101840. DOI: 10.1016/j.ribaf.2022.101840 [in English].
22. Herman, P.R. (2022). A pragmatic approach to estimating nondiscriminatory non-tariff trade costs. *Rev Int Econ*, 1 (30). DOI: 10.1111/roie.12604 [in English].
23. Matseliukh, Y., Vysotska, V., Bublyk, M., Kopach, T., Korolenko, O. (2021). Network Modelling of Resource Consumption Intensities in Human Capital Management in Digital Business Enterprises by the Critical Path Method CEUR Workshop Proceedings, Vol. 2851. P. 366-380 [in English].
24. Kim, M. (1996). A comparative analysis of the information sectors of South Korea, Singapore and Taiwan. *Information Processing & Management*, 32(3), 357-371. DOI: 10.1016/0306-4573(95)00060-7 [in English].
25. Bublyk, M., Vysotska, V., Matseliukh, Yu., Mayik, V., & Nashkarska M. (2020). Assessing Losses of Human Capital Due to Man-Made Pollution Caused by Emergencies. CEUR Workshop Proceedings, 2805, 74-86 [in English].
26. Zaverbnyj, A., Redina, Y., & Matseliukh, Yu. (2019). Role differentiation of leadership knowledge and its assessment tools. *Economics. Ecology. Socium*, № 3 (2). P. 62-70 [in English].
27. Lysenko, A.M., & Chadai Yu.V. (2022). Structure and functions of the agro-industrial complex of Ukraine. Development of accounting, auditing and taxation in the conditions of innovative transformation of socio-economic systems. *Kropyvnytskyi: Central Technical University*, p. 145-147 [in Ukrainian].
28. McKenna, M., Le Heron, R., & Roche, M. (2001). Living local, growing global: Renegotiating the export production regime in New Zealand's pipfruit sector. *Geoforum*, 32(2), 157-166. DOI: 10.1016/S0016-7185(00)00012-9 [in English].
29. Bublyk, M., Udovychenko T., & Medvid R. (2019). Concept of smart specialization in the context of the development of Ukraine's economy. *Economics. Ecology. Socium*, 3 (2), 55-61 [in English].
30. Symovonyk, I., Matseliukh, Yu., & Redina, Ye. (2019). Evaluation and analysis of activity in social networks in the context of the digital economy development. *Economics. Ecology. Socium*, 3(3), p. 73-81 [in English].
31. Doojav, G., Luvsannyam, D., & Enkh-Amgalan, E. (2023). Effects of global liquidity and commodity market shocks in a commodity-exporting developing economy. *Journal of Commodity Markets*, 30, 100332. DOI: 10.1016/j.jcomm.2023.100332 [in English].
32. Bublyk, M. (2013). Economic evaluation of technogenic losses of business entities on fuzzy logic based opportunities. *Zarządzanie organizacja w warunkach niepewności teoria i praktyka*. P. 19-29 [in English].
33. Watson, A. (2021). Trade credit, trade income elasticity and the international transmission of shocks. *Eurasian Econ Rev*, 11, 687-733. DOI: 10.1007/s40822-021-00178-1 [in English].
34. Stavyt'ska, A. & Kovalenko, A. (2023). Possibilities of realization of Ukraine's export potential on the world market. *Galician Economic Bulletin* 80 (1), p. 108-113 [in Ukrainian].
35. Bublyk, M.I. (2009). Man-made loss insurance is a new segment of the environmental insurance market in Ukraine. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Economics and Management Issues*, 640, 23-33 [in Ukrainian].
36. Shaida, O., Kosovska, V., & Shaida, S. (2022). Peculiarities of foreign trade cooperation between Ukraine and Germany. *Economy and society*, (46). DOI: 10.32782/2524-0072/2022-46-70 [in Ukrainian].
37. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> [in Ukrainian].
38. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part Document 22014A0529(01). Retrieved from: http://data.europa.eu/eli/agree_international/2014/295/oj [in English].
39. Agreement on the common aviation space (CAS). Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/спільний_європейський_авіаційний_простір [in Ukrainian].
40. "Horizon Europe" program. Retrieved from: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme> [in Ukrainian].
41. EU program "Creative Europe". Retrieved from: <https://gurt.org.ua/news/informator/73343> [in Ukrainian].

42. Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products, ACAA. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/Documents/ReferenceConcerningTheAgreementOnConformityAssessmentAndAcceptanceOfIndustrialProducts-asaa-industrialVisafreeRegime> [in English].
43. Bublyk, M., Kopach, T., and Lynda, R. (2019). Influence of human capital on enterprise development, *Economic analysis*, 29 (4), P. 113-120. DOI: 10.35774/econa2019.04.113 [in Ukrainian].
44. Bublyk, M., Kopach, T., & Pikhniak, T. (2021). Analysis of human-capital development tools in insurance companies, *Economics. Ecology. Socium*, 5(2), P. 40-48. DOI: 10.31520/2616-7107/2021.5.2-5 [in English].
45. Berestenko V. How logistics adapted to wars. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529> [in Ukrainian].
46. Marketing management (edited by I.M. Komarnytskyi, M.I. Bublyk). Lviv: Apriori, 2017. 1032 p. [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Пузраков А.В. Формування товарної структури експорту України в умовах глобалізаційних викликів / А.В. Пузраков // *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. – 2024. – № 2 (28). – С. 49-61. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/ejoru/2024/No2/49.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.02.2024.6. DOI: 10.5281/zenodo.12747031.

Reference a Journal Article:

Puzrakov A.V. Formation of the Product Structure of Ukraine's Exports in the Conditions of Globalization Challenges / A.V. Puzrakov // *Economic journal Odessa polytechnic university*. – 2024. – № 2 (28). – P. 49-61. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/ejoru/2024/No2/49.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.02.2024.2. DOI: 10.5281/zenodo.12747031.

